

bok recensioner

Om integritet och kulturella mönster i Sverige och medelhavsområdet

ANNICK SJÖGREN

Här går gränsen.

Om integritet och kulturella mönster i
Sverige och medelhavsområdet

*Arena, Mångkulturellt centrum, Sveriges
Invandrarinstitut och Museum, 1993.*

Annick Sjögren (AS) har tidigare skrivit om kulturskillnader och har nyligen bidragit med en bok i ett angeläget område, nämligen integritet och kulturella mönster i vårt land och medelhavsområdet.

Att området ligger AS själv varmt om hjärtat är ingenting att ta fel på. Själv är hon född och uppvuxen i Frankrike och fil dr i etnologi, forskare vid Sveriges invandrarinstitut och Museum, samt knuten till Institutet för folklivsforskning vid Stockholms universitet. Innehållet har långsamt mognat fram under tio års undervisning och forskning. Vi får följa hennes väg mot en ökad kunskap om integritet och kulturella mönster i Sverige och medelhavsområdet, ett etnologiskt grepp. Det är en ömsesidig påminnelse om att värna om varandras integritet, var och en utifrån sitt eget perspektiv. Hon vill därmed öka förståelsen för de främmande och, inte minst, de egna reaktionsmönstren i vardagens kulturmöten.

Ett medvetande om gränssättning kräver kännedom om de kulturella processer som är igång. Hon frågar sig om spelar utöver variationer i personlighetstyp och livsvillkor, det kulturella arvet en väsentlig roll när

det gäller att välja livspartner eller yrkesbana, lita på våra närmaste eller på institutioner, kompromissande? Hur kommer det sig att två makar, grannar, kolleger etc väljer olika väg i avgörande stunder?

Författarinnan tar upp frågorna: vilket arv bär människor med sig när de utvandrar från sitt land och kommer till Sverige? Och vilket arv bär svenskarna med sig när de flyttar från andra typer av samhällen till nybyggda områden som norra Botkyrka? Hur mycket överförs till barnen? Hur mycket kan man lära sig av varandra? Hur blandar sig dessa olika kulturella element? Hur långt kan man kompromissa? Finns det en gräns för integrationen så att man behåller sin integritet?

Boken försöker besvara dessa frågor med hjälp av en modell som utgår ifrån personlighetsbegreppet, där AS åsyftar den syn som människan har på sig själv och sin relation till omvärlden, och som inspirerar moraliska föreskrifter och styr handlandet. Specifikt för en mentalitet och dess utveckling är åt vilket håll beslutsfattare och institutioner lutar, mot en individ- eller en gruppcentrerad ideologi. Den förra innebär att integritetsgränser sätts kring varje individ. Individen förblir primärenhet i gruppen. Den senare däremot har identitetsgränser kring den lilla, valda gruppen, primärenhet och individen är bara en av dess beståndsdelar. Dock poängterar hon att dessa ideologier finns knappast renodlad i något samhälle.

Boken är alltså uppbyggd kring analysen av kulturarvet genom att presentera en dikotomiserad modell av två motsatta ideologier, som utgår antingen från individen eller från gruppen. Med hjälp av illustrationer från vardagslivet skisserar hon sedan en modell för samhällets sociala strukturer och därav beroende olikheter. Vårt kulturarv (heder och integritet, skam och rykte, skuld och samvete, hierarki och jämlikhet, generositet och rättvisa), samhällsstrukturer och livssituationer och våra karaktärsdrag sätter oss längs ett kontinuum eller de poler där antingen individen eller gruppen står som oökränkbar enhet. I verkligheten är det svårt att nå balans mellan dessa och för det mesta betonas den ena tendensen på bekostnad av den andra.

Den svenska mentaliteten ställer individen i centrum, dock med krav på sig att utvecklas i harmoni med omvärlden. Självkontroll, ansvarskänsla samt vilja att samarbeta blir ett krav hos oss. Att träffas och umgås kan av oss upplevas som krävande, enär detta

kräver en samklang mellan den enskilde och omgivningens önskemål. Vårt sociala liv ordnas bekvämt av kollektivet som dessutom kan överta rollen av en starkt enande kraft. Före folkrörelserna var det kyrkan och kungen. Författarinnan anser att det betecknande för den svenska mentaliteten är dess sammankoppling av individualism och kollektivism, men med en stark betoning av den personliga integriteten.

Idag med snabbt ökande utbyte av människor, varor och information över gränserna blir förändringsprocessen en del av vår vardag. Som följd blir människans anpassningsförmåga, överlevnadsstrategier av central betydelse men någonstans sätts gränssättning för att värna om den personliga och den yttersta integriteten, som kan vara ens egen eller gruppens.

Det är mycket som är bra i denna bok. Särskilt vill jag framhålla att boken är lättfattlig utan att väja för svårigheterna vid att beskriva skillnader i personbegreppet, dvs synen på individen och dennes relation med omvärlden, kan påverka sättet att tolka världen och ordna vardagen. Boken kan med behållning läsas både av fackfolk och allmänhet.

Något som inte djupgående tas upp är vad som händer när konflikterna mellan de båda ideologierna uppdragas och hur den enskilde reagerar och vilket stöd och hjälp från utomstående (t ex vård) som behöver kopplas in. Hur skall vi i bemötandet av andra kulturer överhuvud taget och inte bara från medelhavsområdet kunna förebygga konfrontationer och missförstånd? Hur lyckas en invandrare (inte bara från medelhavsområdet) att integreras i det svenska samhället? Att kunna ge exempel på "goda modeller" vore värdefullt för att få en balans på den betoning på problemorientering vi har. Därmed menar jag inte att vi skall bortse från problemen utan se båda sidorna av myntet. Här skulle behövas ett tvärdisciplinärt samarbete för att se komplexiteten och mekanismerna i denna process. Jag välkomnar en dylik approach.

Solvig Ekblad

Vår recensent

Solvig Ekblad är psykolog och chef för enheten Invandramiljö och hälsa vid IPM - statens institut för psykosocial miljömedicin.